

ПРОЦЕЊИВАЊЕ ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ

Планирање националне безбедности повезано је са интересима и вредностима, са којима се нужно преплићу начин живота и култура. Због тога свака стратегија, по мишљењу др Роберта Бренона, мора да укаже на пут очувања интегритета националне територије, опстанка политичких институција и националне културе.

Стратегија националне безбедности изузетно је значајан документ, који настоји да на свеобухватан начин да преглед изазова са којима се нација суочава и који ће највероватније бити изражени током наредних неколико година. Србија у овом тренутку још нема тај документ, али се његово усвајање очекује ускоро, и то први пут у њеној историји. У земљама на које и ми желимо да се угледамо, међутим, пракса утврђивања стратегије је уобичајена.

О томе смо разговарали са познаваоцем те области проф. др Робертом Бреноном из Центра Џори К. Маршал у Немачкој. Разговор смо почели утврђивањем свеобухватне важности стратегије за савремена друштва.

– У објективном смислу национална безбедност се може представити као одсуство претњи стеченим вредностима једног друштва, а у субјективном она означава одсуство страха да ће такве вредности бити нападнуте. Без постизања безбедности земља постоји као крхка, стално угрожена политичка јединица. У том оквиру се може сагледати стратегија националне безбедности. Она је, између осталог, и план за очување или достизање задовољавајуће основе за безбедност нације, омогућавајући јој да следи своје интересе и слободу деловања. Пошто се она бави будућношћу, мора да задржи флексибилност и узме у обзир догађаје променљиве природе.

□ *Реална стратегија покушава да разуме будуће безбедносно окружење процењивањем прошлости и садашњости. Чини се да је то веома тешко постићи?*

– Постоје два начина да се сагледа стратегија. За заговорнике она је далекосежна, визионарска, свеобухватна и представља мастер план. Противници, пак, обично говоре да је стратегија нејасна, превише амбициозна, нереална и предодређена да је догађаји превазиђу. У сваком случају, немогуће је направити стратегију којом ће сви бити задовољни. Стратегија се процењује у односу на

погледе на свет одређеног друштва, његових интереса, претњи које га угрожавају, циљева, ресурса, и начина на који се остварује, од којих се издвајају дипломатски, информативни, војни и полицијски, као и економски.

□ Шта чини стратегијски оквир националне безбедности?

– Тој оквир можемо представити као пирамиду, која почиње средствима, односно одговором на питање с чиме се могу остварити постављени безбедносни циљеви. На то се наставља одговор на који начин се то може урадити, онда се одређују циљеви, то јест шта треба чинити, па безбедносни изазови, ризици и претње. Пирамида се завршава утврђивањем интереса и визија. Дакле, стратегија националне безбедности је непосредно повезана са идејом националних интереса, који морају претходно да се дефинишу.

□ Посматрајући политичку сцену Србије, национални интереси изгледају тешко "ухватљиви".

– Кључни национални интереси се лако дефинишу. Они су: очување интегритета националне територије, опстанак политичких институција и опстанак националне културе или идентитета. Стога очување ових интереса краткорочно и дугорочно мора бити срж сваке стратегије, чији је циљ национална безбедност.

Све националне државе имају национални интерес. Апсолутно минимални интерес било које државе је њен опстанак. Постоји још један минимални услов постојања: државе имају потребу да бране своју слободу деловања.

□ Једна од најутицајнијих стратегија данас свакако је америчка. Поред садржаја уобичајених за стратегије уопште, шта у њој уочавате као ону тачку која је само њена, која је чини различитом и препознатљивом?

– Пре свега, то је препознавање онога шта нам је важно. Многи људи верују да америчке вредности не само да су добре већ да су толико добре да треба да их поделимо са остатком света, без обзира на то жели ли то он или не. Али не треба тако да осећамо.

□ Споменули сте вредности. Реч је о појму чији садржај се различито дефинише у појединим културама. Како бисте га ви одредили?

– Различити Американци ће вам на питање о америчким вредностима дати различите одговоре. Политиколози, као што сам ја, инсистирају на уставним правима и слободама. Америчке вредности су слободе. Након доношења Устава развили смо систем права. Реч је пре свега о слободи говора, слободи кретања и изражавања себе, односно права да подржимо циљ који не подржава већина и право да се не слажемо. Са председником Бушом те вредности су унеколико проширене – он снажно верује и у вредности као што су породица, и на њено право да буде блиска и интегрисана.

□ Једно од најзначајнијих питања приликом одређивања стратегије јесте ко има моћ да укаже на вредности којим ће она бавити?

– Морам да изразим неслагање с вама. Овде није реч о томе где је моћ, већ – глас. Унутар стратегије националне безбедности постоји веза између постављених захтева и могућности које ће указати на то које вредности треба заштитити. Реч је о гласу који ће изразити идеале у остваривим оквирима. У нашој земљи председник као највиши изабрани представник земље има могућност одређивања шта је то амерички глас. И то је оно што му даје моћ.

□ И због тога се ваш систем назива председничким.

– Тако је. Веома велики је утицај председника. Неки председници су окружени великим групама стручњака који су укључени у

разговор око стратегије. Други, пак, имају уски круг поузданих људи с којим разговарају о томе. Међутим, и остали грађани имају свој глас на који треба рачунати. И то је начин на који систем делује. Значи, председник говори за САД, његов глас има моћ да говори у име Американаца. Али примена тих одлука захтева више од саме његове воље. Људи имају могућност да утичу на то посредством избора, изражавања својих осећања и мишљења. Сваког дана председник гледа телевизијске вести, чита писма која му шаљу грађани чији су синови умрли у Ираку. И дубоко је дирнут. Да, глас грађана се чује.

□ Ако је судити по вестима из медија, америчка јавност је дубоко подељена око националне стратегије безбедности?

– Сада се чује и други глас Америке. У нашем систему могуће је чути вишегласје. У ствари, сада су САД готово подељене на оне који осећају једно и оне који осећају друго. То ствара многе проблеме, протесте, поделе, али ми смо нација права и поштоваћемо одлуке коју донесу изабрани представници. До следећих избора. Компликовано је, али то је наш систем.

□ Можете ли направити јасну разлику између америчких вредности и интереса?

– Вредност изражава идеале.

Вредност је, на пример, жеља да моја деца буду добри људи, али када кажем да желим да имају добро образовање, говорим о интересу. Наравно, на личној равни. У међународном контексту, америчке вредности се, по мом мишљењу, односе на практиковање онога што проповедамо. Мислим да треба да се понашамо онако како кажемо да бисмо волели да се понашају други. Треба да се чувамо аката којих бисмо се стидели. Не кажем да смо то радили, или да ћемо се тако понашати. Али када говоримо о америчким вредностима, говорим заправо о природи нашег идентитета, о томе ко смо ми заправо. За нас је ствар у слободи. Заиста смо фанатични када је реч о слободи. Ми смо нација права и остварујући своја права заустављам се тамо где можемо повредити туђа права. У међународним односима је нешто другачије, будући да постоје нације и државе које су другачије одредиле своје вредности. Ми сигурно поштујемо друге културе, али то не значи да не треба више да покушамо да их уважавамо. Мислим да треба више да се потрудимо да их разумемо, и рекао бих да се то сада и дешава.

□ Колико међународне корпорације учествују у одређивању америчког интереса израженог у стратегији националне безбедности?

– Амерички интерес, између осталог, представља и економија. Наша индустрија је изузетно заинтересована за енергију. Интереси не морају увек да се поклапају са вредностима. На пример, мултинационалне корпорације своје акције често заснивају на похлепи. Све је у томе да се заради што више новца. А да ли је у томе и вредност? Свакако не. То је срамно. Мене је мајка учила да не будем похлепан. Дакле, премда су вредности на једној страни, капиталистичка економија се заснива на профиту. Та изгледа да је супротно вредностима. Али не можете понудити вредности ако не можете запослити људе, а профит генерише нове инвестиције, које покрећу напредак. Мултинационалне корпорације не обликују стратегију националне безбедности. Њихово место, када је у питању стратегија, јесте у способностима и захтевима. Да закључим, оне сигурно утичу, али не толико колико се верује.

□ Да наставимо причу о интересима.

– Америка је заинтересована за слободну трговину. Верујемо да је глобална економија гориво слободног тржишта, и у нашем је интересу да то тржиште промовишемо. Уз то, мислимо да су наци-

Без постизања безбедности, земља постоји као крхка, стално угрожена политичка јединица.

Са економске стране не верујемо да је свет сигурно место, због чега се тако опиремо глобалном тероризму.

Американци су, на пример, веома нестрпљиви – код нас је све у томе да одредимо циљ и упутимо се ка њему. Није ствар у путовању, већ у циљу.

је стабилније када су представљене изабраном владом, него појединачном ауторитарном фигуром. Више бисмо волели дијалог са изабраном владом. У америчком интересу је да промовише слободно друштво и демократију. Намерно нисам употребио реч демократизација – то би била активнија форма – већ оно што означава срж тог појма. Демократија означава четири ствари: тржишну економију, изабрану владу, владавину права и индивидуални суверенитет. То значи да закон штити појединца, као што штити и државу. Демократија чини оно што је, по мом мишљењу, основ америчких интереса у иностранству. Верујемо у владавину права које штити не само нас већ и вас. Верујемо да је наш интерес да друге нације имају право које има смисла на интернационалном нивоу. Суверенитет појединца нам је такође важан. Данас, рецимо, постоје многи делови света у којима се оспоравају основна људска права женама. Оне, тако, немају право да бирају нити да буду изабране на политичким изборима, и слично. Сматрамо да је то срамотно и увредљиво.

□ Међутим, у тим културама има и жена које су задовољне својим положајем, без обзира на то што се он не подудара са вашим вредностима.

– Знам. Немамо право да мењамо њихов поглед на свет, нити њихов став.

□ У последње време, у западном друштву се јављају случајеви конверзије – жене које нису задовољне начином живота, тиме што се у свом друштву процењују на основу изгледа и слично, постају муслиманке.

– Знам о чему говорите. Ми верујемо у право избора. Жена би требало да га има. Ако је изабрала да живи на један начин, то је у реду. Али тај начин не треба да јој буде наметнут културом или законом.

□ Да ли заборављате имовно стање? Богатије жене увек имају већу могућност од сиромашних да обликују живот по својој вољи, избегавајући културолошки модел ако их "жуља".

– Али на свим нивоима жена треба да има избор. Желимо да девојчице имају право да иду у школу, и да их тамо добро дочекају и уче. Образовање не сме бити доступно само једном полу. Разумем културне разлике, али за нас је веома тешко замислити да би жена изабрала да остане без једнаких могућности. Жена треба да има могућност да проговори, да одлучи како жели да живи свој живот.

□ По вашем мишљењу, један од најзначајнијих националних интереса јесте одржавање културног идентитета. Како га ви у САД доживљавате, имајући у виду да сте мултикултурално друштво са више од 210 милиона људи?

Демократија означава четири ствари: тржишну економију, изабрану владу, владавину права и индивидуални суверенитет.

Разумем културне разлике, али нама је веома тешко замислити да би жена која има избора заиста желела да остане у мраку.

– Сви знају за Мадону, али поред поп-културе, имамо и Метрополитен оперу. Уз то, много смо везани за породицу. Независно од тога како живимо свој живот, постоје оних неколико годишњих окупљања породице. Један од тих је и Дан захвалности, када се за столом окупи породица, људи који се воле и разумеју. Тада се и сиромашни доводе у свој дом, како би се с њима поделило то осећање. Божић је слично значења, али се увише комерцијализовао. Ствар је у осећању блискости. Животи нас могу одвести у различитим правцима, али постоје времена када се вратимо ономе што нам највише значи, а то је обично породица. То на неки начин описује Америку. Американци су, на пример, веома нестрпљиви код нас је све у томе да одредимо циљ и упутимо се ка њему. Није ствар у путовању, већ у циљу. Понекад због тога много пропустимо, али нас то и одводи на места где желимо да стигнемо. Наши људи су усмерени ка постизању ефикасности, продуктивности, и слично. То нас чини нестрпљивим у односу на друге културе, јер желимо да брзо настављамо.

Али ја нисам културолог, па не могу да боље објасним, зато ћу се вратити на поље политикологије. Са економске стране не верујемо да је свет сигурно место, због чега се тако опиремо глобалном тероризму. Могућност да будемо изоловани није више опција за нас. Амерички интереси преко мултинационалних корпорација постали су глобални, такорећи обавијају цео свет. Терористичке претње које угрожавају америчке интересе повезане су с економијом, као и са идеалима.

Када је реч о радикализму, више волимо да сарађујемо са владама које су рационалне. Постоје државе које се убрзано претварају у радикалне, које представљају безбедносну претњу. Постоји и опасност од држава које пропадају, оних које су изгубиле могућност да обезбеде храну, превоз, здравствену заштиту, и остале основне потребе становништва, и то је држава која је у невољи. А историја нас је научила: ако државе не успеју да обезбеде те потребе, замениће их неко други. Биће то често неки актер који угрожава наше интересе: организовани криминал, терористичке организације и друге организације које функционишу ван правног система. ■

Снежана ЂОКИЋ
Снимио Виценцио ЖАКНИЋ